

**MAKTABGACHA YOSH DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISH
XUSUSIYATLARI.**

JO'RAYEV BARHAYOT JAMSHID O'G'LI
jbarxayot@gmail.com

MARDONOVA RUXSHONA XAYRULLO QIZI
rmardonova30@gmail.com

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti 1-bosqich talabalari

Annotasiya: *Ushbu maqolada bog'cha yoshidagi bolalarning, maktab davrigacha bo'lgan faoliyatlari haqida ma'lumot beradi.*

Kalit so'zlar: *Ontogenez, korreksion, individual, predmetli o'yinlar.sujjetli-ro'lli o'yinlar.*

Аннотация: *В данной статье представлена информация о деятельности детей дошкольного возраста, то есть о периоде до начала школьного обучения.*

Ключевые слова: *онтогенез, коррекционный, индивидуальный, предметные игры, сюжетно-ролевые игры.*

Annotation: *This article provides information about the activities of preschool-aged children, that is, about the period before they start school.*

Keywords: *ontogenesis, correctional, individual, object-based games, role-playing games.*

Kirish. *Ontogenez — tirik organizmning urug'lanishdan boshlab umrining oxirigacha bo'lgan individual rivojlanish jarayonidir. U quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:*

Biologik rivojlanish

Anatomik-fiziologik shakllanish

Psixologik (ruhiy) rivojlanish

Ijtimoiy-axloqiy taraqqiyot

Ya'ni ontogenez — inson shaxsining barcha jihatlari bosqichma-bosqich qanday rivojlanishini o'rganuvchi fan va jarayon.

18-asrda Ontogenezni tushuntirishda ikki konsepsiya kurash olib bordi. Ulardan biri preformizm Ontogenezni individual o'sishdan iborat deb tushuntirsa, ikkinchisi — epigenez esa uni strukturasiz murakkabdan boshlanadigan yangi hosilaning rivojlanish jarayoni si-fatida tushuntiradi. Zamonaviy tushunchalarga binoan, Ontogenez boshlanayotgan hujayrada irsiy axborot kodi holatida organizmning bundan keyingi rivojlanishi programmasi joylashgan. Ontogenez

davomida bu programma yadro bilan sitoplazmaning o‘zaro ta’siri jarayonida murtakning har bir hujayrasida, uning har xil hujayralari va hujayra komplekslari o‘rtasida amalga oshadi. Irsiy apparat maxsus oqsil molekulalarining sintezini kodlash orqali morfogenetik jarayonlarning umumiy yo‘nalishini belgilab beradi.

Predmetli o‘yinlar — bu bolalarning turli predmet (o‘yinchoq, buyum, qurilish detallari, pichoq-qoshiq, kubik, mashina, qo‘g‘irchoq)lardan foydalanib bajarayotgan o‘yin faoliyati bo‘lib, unda bola predmetlarning xususiyatini, vazifasini hamda ular bilan bajariladigan harakatlarni o‘rganadi.

Ular 1–3 yoshdan boshlab faol shakllanadi, 3–6 yoshda esa murakkablashadi.

1) Idrokning rivojlanishi

Predmetlar rang, shakl, tovushni farqlashni o‘rgatadi.

2) Tafakkur rivoji

Oddiy amaliy fikrlash shakllanadi.

Modellashtirish ko‘nikmasi paydo bo‘ladi (kubikdan uy qurish).

3) Nutq rivoji

Bola predmet nomini aytadi, o‘yin jarayonida gaplar tuzadi:

“Qo‘g‘irchoq uxlayapti”,

“Mashina tez ketdi”.

4) Xotira va diqqat rivoji

O‘yin tartibini eslab qoladi, predmetlarni solishtiradi.

5) Emotsional rivojlanish

O‘yin bolaning his-tuyg‘ularini ifodalaydi, quvonch beradi. Korreksion (lot. correctio — “tuzatish”, “to‘g‘rilash”) — bu bola yoki kattalardagi psixik, nutqiy,

emotsional yoki xulq-atvor rivojlanishidagi qiyinchiliklarni aniqlash, bartaraf etish va tuzatishga qaratilgan maxsus pedagogik yoki psixologik jarayon.

U asosan:

maxsus pedagogika,

logopediya,

psixologiya,

defektologiya

sohalarida qo'llaniladi. "Individual" so'zining ma'nosi

Individual (lot. individuum — bo'linmas, yagona) so'zi:

alohida shaxsga oid,

har bir odamning o'ziga xosligi,

shaxsiy, yakka tartibdagi

mazmunlarini bildiradi.

Pedagogika, psixologiya va tibbiyotda bu so'z ko'pincha bir shaxsning xususiyatlari yoki unga moslashtirilgan yondashuv ma'nosida ishlatiladi.

Predmetdan amaliy foydalanish

Ijtimoiy rollar ijrosi

Real harakatlarga asoslanadi

Tasavvur va dialogga asoslanadi

1–3 yoshda ko'proq 4–6 yoshda asosiy o'yin

Sensor va motorika rivoji Nutq, muloqot va ijtimoiy ko'nikma rivoji

Syuzetli-rolli o'yinlar — bolalarning atrof-muhitdagi ijtimoiy hayotni, kattalar faoliyatini, kasblarni, kundalik vaziyatlarni tasvirlab, muayyan rollarga kirib o'ynaydigan ijodiy o'yin turi.

Bu o'yinlarda bola doktor, o'qituvchi, ona, haydovchi, sotuvchi, politsiyachi kabi rollar orqali hayotiy vaziyatlarni qayta yaratadi.

Xulosa

Maktabgacha yosh davri inson hayotidagi eng muhim va faol psixik taraqqiyot bosqichlaridan biridir. Ushbu davrda bolaning idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq, emotsional-irodaviy sifatleri hamda shaxsiy fazilatleri tez sur'atlarda shakllanadi. O'yin faoliyati, ayniqsa predmetli va syujetli-rolli o'yinlar, psixik jarayonlarning rivojlanishida yetakchi o'rin egallab, bola tafakkuri, tasavvuri, muloqot ko'nikmalari va ijtimoiy tajribasining boyishiga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur davrda ta'lim-tarbiya jarayoniga individual va korreksion yondashuvning qo'llanishi bolaning tabiiy rivojlanish sur'atini qo'llab-quvvatlaydi, mavjud qiyinchiliklarni bartaraf etishda yordam beradi va maktabga psixologik tayyorgarlikni ta'minlaydi. Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi psixik

rivojlanishning ilmiy asosda tashkil etilishi kelajak shaxs kamoloti uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. **Jalilova S. X. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Toshkent, 2017. 496 bet.**
2. **Nishanova Z. T. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi. Toshkent, 2021. 180 bet.**
3. **Umarov B. M., Norbekova B. Sh. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi. Toshkent, 2023. 310 bet.**
4. **Sodiqova O., Toshboyeva D. Bolalar psixologiyasi. Toshkent, 2013. 348 bet.**
5. Nishanova Z. va Alimova G. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. Toshkent, TDPU nashriyoti, — 198 bet.
6. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
7. Abdukarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
8. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
9. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator's Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta'lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnal*, 1(6), 611-616.